

Measuring the Effectiveness of Recitation and Translation of the Holy Quran in Improving the Recitation Skills and Translation Knowledge of Students of Amin Police University

Heydar Sohrabi¹ – Zeinab Sohrabi²

Abstract

Background and objectives: The course of recitation and translating the Holy Quran is one of the compulsory courses for all fields of study in Amin Police University, and measuring the effectiveness of this course in university planning is very important to improve students' recitation skills and translation knowledge. The purpose of this study was to determine the effectiveness of education in improving the recitation skills and translation knowledge of students at Amin Police University.

Methodology: This study is considered as an applied research with a quantitative approach and is a kind of quasi-experimental research that was done by pre-test and post-test made by the researcher. The validity of the instrument was measured and confirmed in the form of content validity ratio (CVR) and content validity index (CVI). Reliability was calculated by the formula of Kruder-Richardson, which was obtained and confirmed as 0.891 for the research tool. The study population was 94 and the sample size was 70 individuals, which was calculated using Cochran's formula and randomly selected. To describe the data, we used components such as mean, standard deviation, variance, median, mode, etc., and in inferential analysis, we used paired t-test. We analyzed the research data with Mini-Tab software 18.

Findings: Findings have shown that teaching recitation and translation of the Holy Quran has improved students' recitation skills and translation knowledge by 30.47. The large distribution of the pre-test with a numerical value of 3.501 proved that the students in the mentioned course are not on the same level in terms of recitation skills and translation knowledge.

Results: Considering the improvement of students' mean scores from about 13 to about 19, we conclude that the implementation of the mentioned educational program has been optimally effective. The high distribution of grades in the pre-test indicates that in the educational planning related to the Holy Quran lesson, the differences in the background of the students should be taken into account.

Keywords: Measuring effectiveness, Quran recitation skills, Quran translation knowledge, Students of Amin Police University.

---

1 Assistant Professor in Arabic Language and Literature, Department of Islamic Education, Amin Police University, Tehran, Iran.

2 BS student in Statistics and Applications, Department of Statistics, Semnan University, Semnan, Iran (Corresponding Author). Email: z.sohrabi139797@gmail.com

فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال بیست و دوم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹

صص ۲۷-۵۱

سنجش میزان اثربخشی درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین

حیدر سهرابی^۱، زینب سهرابی^۲

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۵/۱۲ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۸/۲۰

چکیده

زمینه و هدف: درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم یکی از درس‌های اجباری برای کلیه رشته‌های تحصیلی دانشگاه علوم انتظامی امین است و سنجش میزان اثربخشی این درس در برنامه‌ریزی‌های دانشگاه برای ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان اهمیت زیادی دارد. هدف این تحقیق تعیین میزان اثربخشی آموزش در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان در دانشگاه علوم انتظامی امین بوده است.

روش: این تحقیق در زمره تحقیق‌های کاربردی با رویکرد کمی و از نوع تحقیق‌های شبه آزمایشی است که به وسیله پیش‌آزمون و پس‌آزمون محقق ساخته انجام شد. روایی ابزار در قالب نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) اندازه‌گیری و تأیید شد. پایایی با فرمول کادر و ریچاردسون محاسبه شد که برای ابزار تحقیق عدد ۰/۸۹۱ به دست آمد و تأیید گردید. تعداد جامعه تحقیق ۹۴ نفر و تعداد نمونه ۷۰ نفر بود که با استفاده از فرمول کوکران محاسبه و به صورت تصادفی انتخاب شدند. برای توصیف داده‌ها مؤلفه‌هایی از قبیل میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، میانه، مد و ... در تحلیل استنباطی از آزمون مقایسه تی زوجی استفاده نمودیم. داده‌های تحقیق را با نرم‌افزار مینی‌تب ۱۸ تحلیل کردیم.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان داده است که آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم به میزان ۳۰/۴۷ مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان را ارتقا بخشیده است. پراکنش زیاد پیش‌آزمون با مقدار عددی ۳/۵۰۱ ثابت کرد که دانشجویان در درس یادشده از نظر مهارت روخوانی و دانش ترجمه در یک سطح نیستند.

نتیجه‌گیری: با توجه به ارتقای میانگین نمرات دانشجویان از حدود ۱۳ به حدود ۱۹ نتیجه می‌گیریم که اجرای برنامه آموزشی یادشده به نحو مطلوبی اثربخش بوده است. پراکنش زیاد نمرات در پیش‌آزمون حاکی از آن است که در برنامه‌ریزی‌های آموزشی مربوط به درس قرآن کریم بایستی به تفاوت‌های زمینه‌ای دانشجویان توجه شود.

کلیدواژه‌ها: سنجش میزان اثربخشی، مهارت روخوانی قرآن، دانش ترجمه قرآن، دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین.

۱- استادیار رشته زبان و ادبیات عرب، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی رشته آمار و کاربردها، گروه آمار، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران: (ایمیل:

z.sohrabi139797@gmail.com) (نویسنده مسئول)

مقدمه

علم و دانایی محرک اصلی هر جامعه‌ای به سوی توسعه و پیشرفت است. آموزش و توسعه دو رکن اساسی حیات هر جامعه به شمار می‌روند. دین اسلام برای یادگیری و یاد دادن اهمیت زیادی قائل شده است و هر دانشی که برای دنیا و آخرت انسان مفید باشد در آموزه‌های دین اسلام مطلوب به شمار می‌رود. از جمله موضوع‌هایی که یادگیری آن توسط اهل بیت (ع) مورد تأکید قرار است، یادگیری و یاد دادن قرآن کریم است. پیامبر اعظم (ص) درباره اهمیت آموزش قرآن کریم می‌فرماید: «خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ» (پاینده، ۱۳۸۲: ۴۷۳). بهترین شما کسی است که قرآن را بیاموزد و به دیگران یاد بدهد. در قرآن کریم درباره اهمیت این کتاب آسمانی آمده است که: «وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ»؛ و هنگامی که قرآن خوانده شود، به آن گوش فرا دهید و خاموش بمانید، امید که مورد رحمت قرار گیرید (فولادوند، ۱۳۸۸: ۱۷۶). واژه مبارک «قرآن» ۶ بار در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به کار رفته است؛ و در اصل‌های ۶۷ و ۱۲۱ این قانون نمایندگان مجلس شورای اسلامی و رئیس‌جمهور در مراسم تحلیف خود به قرآن کریم قسم یاد می‌کنند. در اصل ۷ قانون اساسی برای تشکیل شوراهای مختلف به آیه‌هایی از قرآن کریم استناد شده است. در اصل ۱۶ قانون اساسی یکی از دلایل اجباری بودن آموزش زبان عربی تا پایان دوره متوسطه عربی بودن زبان قرآن کریم بیان شده است (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷). آموزش قرآن کریم در قالب یک درس دو واحدی به عنوان یکی از درس‌های عمومی از سوی وزارت علوم تحقیقات و فن‌آوری برای کلیه رشته‌های تحصیلی دانشگاه در نظر گرفته شده است. این درس تحت عنوان آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم در دانشگاه علوم انتظامی امین به دانشجویان ارائه

می‌شود؛ و تمامی دانشجویان این دانشگاه در فرایند تحصیل ملزم به گذراندن این درس هستند.

دانشگاه علوم انتظامی امین همه ساله بخشی از منابع مالی، امکانات و ظرفیت‌های دانشگاه را به آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم در مقاطع مختلف تحصیلی اختصاص می‌دهد. اندازه‌گیری میزان اثربخشی این درس در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان در قالب یک تحقیق علمی و استفاده از نتیجه آن به منظور ارتقای کیفیت آموزشی، یکی از دغدغه‌های تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران دانشگاه است. نتایج این تحقیق می‌تواند برنامه‌ریزان حوزه قرآن و معارف اسلامی دانشگاه را در اتخاذ راهبردی اثربخش‌تر در حوزه محتوای آموزشی، روش‌های تدریس و انتخاب اساتید شایسته کمک نماید. بدیهی است بی‌توجهی به سنجش اثربخشی این درس و احصا نکردن نقاط قوت و ضعف در این حوزه موجب می‌شود که نارسایی‌های احتمالی در فرایند آموزش نادیده گرفته شده و دانشجویان در فرایند تحصیل و پس از فارغ‌التحصیلی از مزایای این درس مهم بهره‌ کمتری ببرند. بر اساس موارد یادشده هدف از انجام این تحقیق مشخص نمودن میزان اثربخشی آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین در طول ترم تحصیلی یعنی از جلسه اول کلاس تا پایان ترم تحصیلی می‌باشد. بر این اساس سؤال اصلی این تحقیق عبارت است از اینکه: میزان اثربخشی درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین به چه میزان است؟

سؤال‌های فرعی تحقیق عبارت‌اند از: ۱- آموزش روخوانی قرآن کریم به چه میزان در ارتقای مهارت روخوانی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین اثرگذار است؟ ۲-

آموزش ترجمه قرآن کریم به چه میزان در ارتقای دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین اثرگذار است؟

مبانی نظری

سنجش یا سنجیدن به معنای «اندازه گرفتن و ارزش چیزی را تعیین کردن است» (معین، ۱۳۹۰، ج ۱: ۸۸۲). این مفهوم در زبان فارسی در قالب واژه‌هایی از قبیل اندازه‌گیری، ارزیابی و ارزیابی مورد استفاده قرار گرفته است.

ارزیابی همه فعالیت‌های خرد و کلان انسان در دوران زندگی دنیا موضوعی است که به شیوه‌های مختلف بارها در قرآن کریم آمده است. مشتقات واژه ابتلاء از ریشه «بَلَوَ» سی‌وهشت مرتبه و مشتقات واژه امتحان از ریشه «مَحَنَ» دو مرتبه در قرآن کریم آمده است که نشان‌دهنده اهمیت سنجش عملکرد انسان از نظر خدای تبارک و تعالی است. به عنوان نمونه در قرآن می‌خوانیم که: «وَقَطَعْنَا لَهُمُ فِي الْأَرْضِ أَمْمًا مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَ مِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَ بَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَ السَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ»^۱؛ و آنان را در زمین به صورت گروه‌هایی پراکنده ساختیم: برخی از آنان درست کارند و برخی از آنان جز این‌اند؛ و آن‌ها را به خوشی‌ها و ناخوشی‌ها آزمودیم، باشد که ایشان بازگردند (فولادوند، ۱۳۸۸: ۱۷۲). خدای تبارک و تعالی در این آیه به ابزار آزمایش و سنجش عملکرد انسان‌ها با هدف تربیت و تحول روحی و در نهایت بازگشت او به سوی خدا و اصلاح روش‌های نادرست اشاره نموده است (قرائتی، ۱۳۸۸، ج ۳: ۲۱۰). در موضع دیگری از قرآن کریم در این باره آمده است که: «وَلَنْبَلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَ الصَّابِرِينَ وَ نَبْلُوَنَّكُمْ أَخْبَارَكُمْ»^۲. به یقین ما شما را امتحان می‌کنیم تا مجاهدان از شما و صابران را مشخص نماییم و اخبار شما را نیز [که اعمال و اسرار شماست]

۱- اعراف: ۱۶۸

۲- محمد: ۳۱

می‌آزماییم [تا صدق و کذب شما را در همه امور معلوم بداریم.] (انصاریان، ۱۳۸۳، ج ۱: ۵۱۰). در تفسیر این آیه این گونه بیان شده است که: «لِنَعْمَلَنَّكُمْ مُعَامَلَةً الْمُخْتَبِرِينَ» (قرطبی، ۱۳۶۴، ج ۱۶: ۲۵۳). به این معنا که «با شما به شیوه آزمایش‌کنندگان برخورد می‌کنیم.» خداوند در این آیه بار دیگر آزمایش و سنجش اعمال انسان را به او یادآوری می‌کند. در جای دیگری از قرآن کریم درباره آزمایش الهی آمده است که: «...رَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ...»^۱... برخی از شما را بر برخی دیگر به درجاتی بالا برد تا شما را در آنچه به شما عطا کرده بیازماید...» (انصاریان، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۵۰). در تفسیر واژه «لِيُبْلُوَكُمْ» آمده است که: «...لِيُخْتَبِرَكُمْ فِي الَّذِي أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْكُمْ وَامْتَحَنَكُمْ بِهِ...» (ابن کثیر، ۱۴۱۹، ج ۳: ۳۴۶). برای اینکه شما را به آنچه برای امتحان کردنتان عطا نموده است، آزمایش کند. در موضع دیگری از قرآن کریم خداوند تعالی درباره امتحان کردن مؤمنان می‌فرماید: «...أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى...»^۲. کسانی که خدا دل‌هایشان را برای پرهیزگاری امتحان کرده است (فولادوند، ۱۳۸۸: ۵۱۵). در تفسیر این عبارت این گونه آمده است که: «هُمُ الَّذِينَ اخْتَبَرَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِامْتِحَانِهِ إِيَّاهَا، فَاصْطَفَاهَا وَأَخْلَصَهَا لِلتَّقْوَى،... كَمَا يُمْتَحَنُ الذَّهَبُ بِالنَّارِ، فَيُخْلَصُ جَيِّدُهَا، وَيُبْطَلُ خَبْثُهَا» (طبری، ۱۴۱۲، ج ۲۶: ۷۶). آنان کسانی هستند که خداوند تعالی قلب‌های ایشان را آزموده و برگزیده است و برای تقوا خالص گردانده است، همان گونه که طلا به وسیله آتش آزمایش می‌شود تا مواد خالص از ناخالص جدا شود. خدای تعالی در این آیه از سنجش و امتحان قلب‌ها سخن گفته است و این امر را به قرار دادن طلا در آتش و استخراج طلای ناب از ناخالصی‌ها تشبیه فرموده است. در آیه‌های دیگری از قرآن کریم از جمله «۴۸ مائده»، «۷ هود»، «۲ ملک»، «۳۳

۱- انعام: ۱۶۵

۲- حجرات: ۳

دخان»، «۱۷ قلم» و ... درباره آزمایش و امتحان الهی سخن به میان آمده است که در همه این موارد بر سنجش عملکرد انسان‌ها تأکید شده است.

امیر مؤمنان حضرت امام علی (ع) در نامه‌ای که به مالک اشتر نوشته و ایشان را به حکومت مصر منصوب فرمود درباره سنجش اثربخشی عملکرد افراد بیان می‌دارد که: «اعْرِفْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اَبْلَىٰ وَ لَمْ تَضْمَنْ بِلَاءَ امْرِئٍ اِلَىٰ غَيْرِهِ وَ لَمْ تُقَصِّرَنَّ بِهٖ دُونَ غَايَةِ بِلَائِهِ وَ لَمْ يَدْعُوَنَّكَ شَرَفُ امْرِئٍ اِلَىٰ اَنْ تُعْظِمَ مِنْ بِلَائِهِ مَا كَانَ صَغِيْرًا وَ لَمْ ضَعُهُ امْرِئٍ اِلَىٰ اَنْ تَسْتَصْغِرَ مِنْ بِلَائِهِ مَا كَانَ عَظِيْمًا» (نهج البلاغه، ۱۴۰۴، ج ۱۷: ۵۲). «آگاه شو که هر کس چه اندازه تلاش کرده و رنج دیده است و تلاش‌ها و سختی‌های هیچ‌کس را به حساب دیگری مگذار و از ارزش سختی‌هایی که هر کس (به هنگام انجام دادن وظیفه) دیده است مکاه؛ و شرف و بزرگواری هیچ‌کس تو را بر آن ندارد که رنج‌های کوچک او را بزرگ شماری، نیز حقارت هیچ‌کس تو را بر آن ندارد که تلاش‌ها و محنت‌های بزرگی را که او دیده است کوچک به حساب آوری» (حکیمی، ۱۳۹۵، ج ۲: ۷۱۶).

در عصر حاضر روش‌های یادگیری نوین به جای تمرکز روی محرک‌های بیرونی به محرک‌های درونی یعنی خلاقیت و تولید دانش توجه دارد. این موضوع حاکی از آن است که برنامه‌ریزان آموزشی در رویکردهای نوین خود به جای تمرکز بر روی محیط‌های آموزشی، محیط‌های یادگیری را کانون توجه خود قرار داده‌اند (زنکنه و همکاران، ۱۳۹۳). این در حالی است که بخشی از نظام آموزشی کشور اعم از آموزش و پرورش و آموزش عالی هنوز بدون بررسی علمی در خصوص نتیجه آشکار و نهان آموزش‌های ارائه شده، در کلاس به کار خود ادامه می‌دهد. این امر سبب می‌شود که بخشی از فارغ‌التحصیلان آموزش و پرورش و آموزش عالی از ویژگی‌های زیر برخوردار شوند:

- ا. در استدلال، تحلیل و تبیین امور توفیق کمتری دارند.
- ب. برای به کارگیری آموخته‌ها از تجربه کافی برخوردار نیستند.
- ج. برای تعمیم آموخته‌ها در موقعیت‌های مشابه دچار سردرگمی می‌شوند. توجه و اهتمام به محیط‌های یادگیری نشان‌دهنده آن است که اثربخشی یک برنامه آموزشی برای سیاست‌گذاران امری مهم به شمار می‌رود. در صورتی که ارزشیابی اثربخشی آموزشی به شیوه‌ای علمی و نظام‌مند انجام شود، تحقق اهداف آموزشی را در پی خواهد داشت. برخی از آثار ارزشیابی اثربخشی آموزش به قرار زیر است:
- ا. ارزشیابی برنامه‌های آموزشی نقاط قوت و ضعف را مشخص می‌کند و بستر مورد نیاز را برای بهبود مستمر کیفیت آموزشی فراهم می‌نماید.
- ب. استمرار یا عدم استمرار اجرای یک برنامه آموزشی منوط به ارزشیابی اثربخشی آن است.
- ج. ارزشیابی اثربخشی آموزش سبب تبدیل قضاوت‌های ذهنی به استدلال عینی و عملی می‌شود.
- د. ارزشیابی اثربخشی آموزش باعث افزایش مقبولیت برنامه آموزشی می‌گردد (بازرگان، ۱۳۹۷: ۱۳۴-۱۳۶).
- از اولین مطالعه‌های سنجش اثربخشی آموزشی که به صورت نظام‌مند انجام شد، تحقیق جوزف مایر رایس^۱ در سال ۱۸۹۷ میلادی است که در آن مهارت درست‌نویسی ۳۳۰۰۰ دانش‌آموز آمریکایی کلاس چهارم تا هشتم را ارزیابی نمود (کریدل، ۲۰۰۰). در ابتدای قرن بیستم سنجش اثربخشی آموزش بیشتر در حوزه مدارس متمرکز بود و غالباً با آزمون‌های استاندارد انجام می‌شد (ذوالفقار نسب، ۱۳۹۶: ۳۲). رالف تایلر^۲ اولین کسی است که تعریف دقیقی از ارزشیابی آموزشی ارائه نمود (کیامنش، ۱۳۸۷:

1. Joseph Mayer Rice

2. Ralph Tailor

۱۱۷). دونالد و جیم کرک پاتریک^۱ از کسانی هستند که سطوح مختلف مورد انتظار در یک برنامه آموزشی را در چهار سطح «واکنش، یادگیری، رفتار و نتیجه» تدوین کردند (کرک پاتریک، ۲۰۰۷). سنجش اثربخشی آموزشی شامل مؤلفه‌هایی از قبیل مشخص کردن میزان تحقق هدف‌ها، مشاهده نتایج آموزش در مخاطبان، میزان توانایی کسب‌شده در مخاطبان، ارزش افزوده و کیفیت ارزش افزوده‌ای است که در اثر آموزش محقق شده است (بولها^۲، ۱۳۶۲: ۱۲۹). به طور کلی سنجش میزان اثربخشی آموزش به مثابه نظام هدفمندی است که تمامی جنبه‌های مثبت و منفی آموزش را به صورت فرایندی پایش و ثبت می‌کند. سنجش یک برنامه آموزشی به مؤلفه‌هایی از قبیل ارزش‌های سازمان، ماهیت برنامه آموزشی و ابزارهای مورد استفاده بستگی دارد. با مرور تعریف‌های ارائه شده درباره سنجش اثربخشی آموزشی به عنوان فرایندی که قبل از اجرای آموزش آغاز و تا پایان آموزش ادامه می‌یابد، می‌توانیم تحقیق حاضر را نمونه‌ای قابل استناد در این حوزه به حساب آوریم.

برخی از مدل‌های رایج سنجش اثربخشی آموزشی به شرح زیر است:

مدل کرک پاتریک^۳: این مدل الگویی مشهور در حوزه ارزشیابی است که در سال ۱۹۵۰ میلادی توسط کرک پاتریک طراحی شد. این الگو مدلی جامع، عملی و ساده برای موقعیت‌های آموزشی مختلف است که تا امروز توسط تعداد زیادی از متخصصان این حوزه استفاده شده است. کرک پاتریک اثربخشی را در چهار سطح واکنش، یادگیری، رفتار و نتیجه تبیین کرده است.

مدل سیرو^۴: این مدل در سال ۱۹۷۰ با تکیه بر چهار مؤلفه محتوا، منبع، مخاطب و بازخورد ارائه گردید (قهرمانی، ۱۳۸۸: ۱۹۴). این مدل ارزشیابی زمینه‌ای برای تعیین

-
1. Donald & James Kirkpatrick
  2. Bolha
  3. Kirkpatrick
  4. CIRO

هدف‌ها و نیازهای آموزشی، وضعیت کنونی را مورد توجه قرار می‌دهد. در مدل سیرو ارزشیابی واکنش مخاطبان از طریق جمع‌آوری پیشنهادهای آنان درخصوص برنامه آموزشی صورت می‌پذیرد. از این مدل برای ارزیابی اطلاعات ورودی و تعیین روش‌ها و فنون آموزشی متناسب با برنامه آموزشی استفاده می‌شود. (خراسانی، ۱۳۹۱: ۶۸).

مدل سیپ: ارزشیابی اثربخشی آموزشی بر اساس الگوی سیپ برای اولین بار توسط استافل بیم و همکارانش در سال ۱۹۶۵ در مدارس دولتی آمریکا انجام شد. از هدف‌های این الگو می‌توان به پیشرفت برنامه‌ها، گردآوری اطلاعات مفید برای سیاست‌گذاری و قضاوت درست برای بهبود روش‌ها اشاره کرد. مراحل این نوع سنجش شامل: ارزشیابی موقعیت، ارزشیابی درونداد، ارزشیابی فرایند و در نهایت ارزشیابی برونداد یا محصول است (استافل بیم، ۱۳۸۹: ۱۱۷).

مدل شبه آزمایشی: مدل ارزیابی شبه آزمایشی به عنوان مدلی که در حوزه ارزیابی برنامه‌های آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرد، این امکان را به محقق می‌دهد که برخی از ملاک‌ها یا عوامل مرتبط با روایی درونی را کنترل کند. در این نوع ارزیابی غالباً محقق گروه نمونه را در معرض پیش‌آزمون قرار می‌دهد و پس از انجام مداخله آموزشی مبادرت به انجام پس‌آزمون می‌نماید و با مقایسه نتایج به دست آمده از دو آزمون یادشده میزان اثربخشی برنامه آموزشی را مورد سنجش قرار می‌دهد. در برخی از پژوهش‌های شبه آزمایشی با توجه به ماهیت موضوع محقق نسبت به گزینش گروه گواه در کنار گروه آزمایش اقدام می‌کند. در این نوع از تحقیق‌های سنجش اثربخشی برای کنترل متغیرها بیش از آن که بر تصادفی سازی آزمودنی‌ها تکیه شود، بر کنترل‌های آماری تأکید می‌گردد. تفاوت مدل ارزشیابی شبه آزمایشی با مدل آزمایشی در این است که در پژوهش‌های شبه آزمایشی تمرکز بیشتر بر روایی داخلی است،

درحالی که در پژوهش های آزمایشی روایی خارجی در درجه اول اهمیت قرار دارد. در مقاله حاضر با توجه به ماهیت موضوع و تلاش برای کنترل حداکثری بر روی داده های اولیه در قالب پیش آزمون و پس آزمون، مدل شبه آزمایشی را به عنوان مدل ارزیابی برگزیدیم.

پیشینه

کریم زادگان مقدم، طالبان و وحدت (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «ارزیابی اثربخشی آموزش الکترونیکی حفظ و روخوانی قرآن بر دانش آموزان با استفاده از نرم افزار محقق ساخته» انجام داده اند که نتایج به دست آمده نشان داده است که: اختلاف میانگین نمره پیش آزمون و پس آزمون حفظ و روخوانی گروه آزمایش نسبت به گروه گواه بیشتر بود. بر این اساس فرض مثبت بودن بهره گیری از آموزش الکترونیکی با استفاده از نرم افزار آموزشی محقق ساخته بر روخوانی و حفظ قرآن دانش آموزان پایه سوم مقطع ابتدایی تأیید شد. کاشانی (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «سنجش میزان اثربخشی ایستگاه های سیار آموزش شهروندی» انجام داده است که نتایج به دست آمده نشان داده است که: برای اثربخشی ایستگاه های سیار آموزش شهروندی تنها برنامه ریزی زمانی کافی نیست، بلکه مواجهه هوشیارانه با فرصت های موجود امری ضروری است. این تحقیق نشان داد، همان گونه که آموزه های دین اسلام نیز به این مسئله اذعان دارد، حقیقت و کیفیت، جایگاهی فراتر از مقدار و کمیت دارد؛ بنابراین آموزش های شهروندی در سطح گسترده به عنوان یک ضرورت مدیریتی بایستی همواره مورد توجه مدیران و سیاست گذاران باشد. همه مرادی، خراسانی و فتحی و اجارگاه (۱۳۹۳) مقاله ای با عنوان «ارزشیابی اثربخشی دوره های آموزش ضمن خدمت شرکت ملی گاز ایران» تألیف کرده اند که نتایج به دست آمده نشان داده است که: دوره های ضمن خدمت در این شرکت در حوزه های واکنشی، یادگیری، رفتاری، زمینه ای، فرایندی و بروندادی فاقد اثربخشی مورد انتظار بوده است و تنها در دو حوزه دروندادی و سودآوری

اثربخش بوده است. ابطحی و جعفری‌نیا (۱۳۸۸) مقاله‌ای با عنوان «طراحی الگوی سنجش اثربخشی سیستم آموزش» تألیف کرده‌اند که در آن: الگویی برای سنجش اثربخشی سیستم آموزشی با رویکرد نظام گرا و مستمر طراحی کردند. در این پژوهش پس از بررسی مبانی علمی و الگوهای رایج سنجش اثربخشی آموزشی، روش و مدل پیشنهادی با بهره‌گیری از آزمون‌های آماری مناسب و معادلات ساختاری ارائه گردید. نیکوکار، علی سجادی پناه، رایج و مجید سجادی پناه (۱۳۸۸) مقاله‌ای با عنوان «طراحی الگوی سنجش کارایی و اثربخشی مراکز آموزش عالی نظامی» تألیف کرده‌اند که در آن الگوی ارزیابی اثربخشی نظام آموزشی دانشگاه‌های نیروهای مسلح را با ۹۵ شاخص طراحی نمودند. نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان داده است که: شاخص‌های احصا شده در الگو می‌توانند در سنجش میزان کارایی و اثربخشی آموزش‌های ارائه شده در دانشگاه‌های موردنظر مورد استفاده قرار گیرند. دونالد و جیم کرک پاتریک (۲۰۰۷) کتابی تحت عنوان «ارزشیابی اثربخشی برنامه‌های آموزشی» تألیف کرده‌اند که در آن مفاهیم و اصول ارزشیابی آموزشی را مورد بررسی قرار داده‌اند. نویسندگان کتاب ارزشیابی را بخشی از فرایند ده مرحله‌ای آموزش دانسته‌اند. نویسندگان چهار سطح ارزشیابی شامل واکنش، یادگیری، رفتار و نتیجه و تفاوت‌های ارزشیابی را در یادگیری سنتی و الکترونیک ذکر کرده‌اند. ایشان در خاتمه کتاب برخی از مطالعه‌های موردی را تحلیل و بررسی نموده‌اند.

بر اساس آنچه در پیشینه تحقیق ذکر گردید، علیرغم مطالعه‌ها و تحقیق‌های علمی انجام شده در خصوص سنجش اثربخشی فعالیت‌های آموزشی که تعدادی از آن‌ها را در این بخش از نظر گذرانیم، تنها یک مورد تحقیق و مطالعه‌ای که به شیوه پیش‌آزمون و پس‌آزمون میزان اثربخشی آموزش قرآن را مورد سنجش قرار داده باشد، یافتیم و مورد مطالعه قرار دادیم که در ابتدای این بحث خلاصه‌ای از آن را ذکر کردیم؛ بنابراین با

توجه به مطالعه‌های اندک انجام شده به شیوه یادشده، انجام این تحقیق می‌تواند در حوزه مطالعه‌های اثربخشی آموزش مفید باشد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف در زمره تحقیق‌های کاربردی و از نظر روش جزو تحقیق‌های شبه آزمایشی است که به وسیله پیش‌آزمون و پس‌آزمون انجام شد. در این تحقیق آموخته‌های دانشجویان را در دو سطح دانش و مهارت مورد سنجش قرار دادیم. برای انجام پژوهش با توجه به مشخص بودن جامعه تحقیق و همسان بودن شرایط اجرای برنامه آموزشی در کلاس‌های مختلف از بین جامعه‌ای ۹۴ نفر از دانشجویان مقطع کاردانی که در دانشگاه علوم انتظامی امین در حال گذراندن درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم بودند، حجم نمونه را با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۷۰ نفر تعیین و در قالب نمونه‌گیری تصادفی انتخاب نمودیم. ابزار این تحقیق پیش‌آزمون و پس‌آزمون محقق ساخته است که در اولین جلسه، دانشجویان در پیش‌آزمون ترجمه و روخوانی قرآن در قالب ۷ سؤال روخوانی و ۱۳ سؤال ترجمه به سؤال‌ها پاسخ دادند. پس از گذشت ۱۵ جلسه آموزشی دوساعته، در پایان‌ترم دانشجویان به سؤال‌های پس‌آزمون که با سؤال‌های پیش‌آزمون منطبق بود، پاسخ دادند. آزمون روخوانی به صورت شفاهی و انفرادی و آزمون ترجمه به صورت کتبی و تجمعی برگزار شد. به منظور جلوگیری از خطاهای احتمالی در سنجش اثربخشی درس موردنظر سؤال‌ها را منطبق با کتاب طراحی کردیم. نمره دانشجویان را که در مقیاس اندازه‌گیری از جنس فاصله‌ای است، به تفکیک هر یک از بخش‌های ترجمه و روخوانی احصا نمودیم و سپس داده‌های یادشده را در نرم‌افزار مینی‌تب^۱ ۱۸ تحلیل کردیم. در تحلیل توصیفی مؤلفه‌هایی از قبیل میانگین، انحراف استاندارد، واریانس،

میانه، مد و ... را بررسی کردیم. در تحلیل استنباطی به منظور تعیین وجود یا عدم وجود تفاوت معنادار بین میانگین پیش‌آزمون و پس‌آزمون و تعیین ویژگی‌های خاص داده‌ها از آزمون مقایسه تی زوجی^۱ استفاده نمودیم. به منظور پیروی از روش علمی و اعتباربخشی به تحقیق هر دو مرحله آزمون را به صورت شفاهی و کتبی و در شرایط یکسان برگزار نمودیم. در همین راستا مدت زمان پیش‌بینی شده برای پیش‌آزمون و پس‌آزمون ۱۰ دقیقه تعیین گردید. در سنجش روایی محتوایی ابزار این امر را مدنظر قرار دادیم که: آیا ابزار جنبه‌های مهم مفهوم موردنظر را می‌سنجد؟ و آیا ساختار ابزار مؤلفه‌های مورد نظر محقق را در اختیارش قرار می‌دهد؟ و آیا اجزای ابزار از نظر خبرگان مورد تأیید است؟ برای سنجش روایی ابزار در چهارچوب سه سؤال فوق از دو روش کیفی و کمی استفاده کردیم. در روش کیفی با مصاحبه با خبرگان پس از اِعمال نظرات ایشان، از مناسب بودن ابزار مطمئن شدیم. در روش کمی با آزمون طراحی شده روی ۱۲ نفر، دو مؤلفه تحت عنوان نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) را با مقیاس لیکرت اندازه‌گیری کردیم. برای تعیین میزان پایایی ابزار از فرمول رابطه کادر و ریچاردسون^۲ استفاده کردیم که برای تعیین میزان هماهنگی درونی آزمون در دو نیمه کردن (KR_{۲۰}) و تعیین سطح دشواری سؤال‌ها (KR_{۲۱}) به کار می‌رود (سرمد و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۳۷). در این بررسی ابزار تحقیق با عدد ۰/۸۹۱ مورد تأیید قرار گرفت. فرضیه اصلی این تحقیق به این امر اختصاص دارد که: درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان اثرگذار است. فرضیه‌های فرعی عبارت‌اند از: ۱- آموزش روخوانی قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی دانشجویان اثرگذار است. ۲- آموزش ترجمه قرآن کریم در

---

1. Paired Test

2. Kuder & Richardson

ارتقای دانش ترجمه دانشجویان اثرگذار است. فرایند انجام این پژوهش در قالب نمودار زیر به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۱- فرایند انجام تحقیق

یافته‌های پژوهش

الف: یافته‌های توصیفی

جامعه تحقیق حاضر را دانشجویان سال اول مقطع کاردانی دانشگاه علوم انتظامی امین تشکیل دادند که در حال گذراندن درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم بودند. اطلاعات توصیفی تحقیق اعم از میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، میانه، مد و ... در جدول (۱) درج شده است. در این جدول اطلاعات مربوط به پیش آزمون و پس آزمون روخوانی، ترجمه و کل را به شرح زیر ذکر کرده‌ایم. قبل از پرداختن به تحلیل‌های آماری لازم به ذکر است که با توجه به سرفصل آموزشی درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم و بودجه‌بندی مربوطه، در پیش آزمون و پس آزمون نمره روخوانی بین ۰ تا ۷ و نمره ترجمه بین ۰ تا ۱۳ تعیین گردید که جمع آن ۲۰ نمره می‌باشد.

جدول ۱- یافته‌های توصیفی داده‌های تحقیق

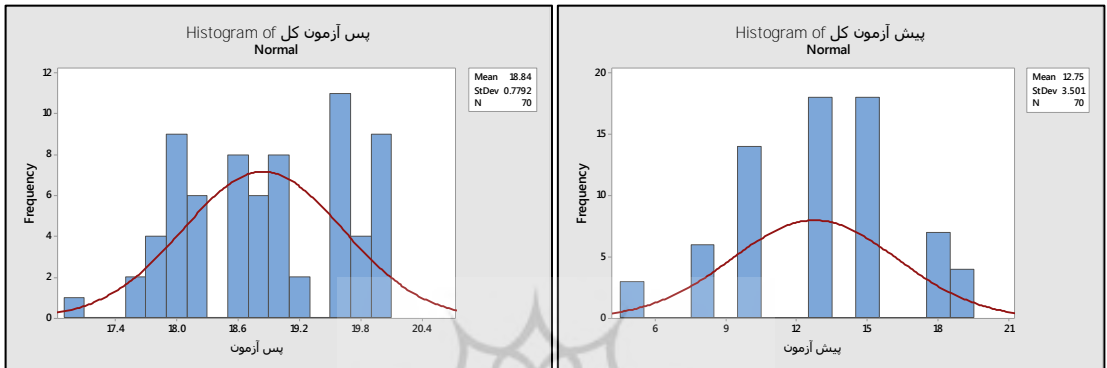
متغیر	میانگین	ضریب خطای میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	جمع کل	کمینه	چارک اول	چارک میانه	چارک سوم	بیشینه	دامنه تغییرات	مد	تکرار مد	چولگی	کشیدگی
پیش ترجمه	۸/۶۹۶	۰/۲۸۲	۲/۳۶۳	۵/۵۸۵	۶۰۸/۷۵۰	۳/۰۰۰	۷/۰۰۰	۸/۵۰۰	۱۰/۳۱۳	۱۲/۷۵۰	۹/۷۵۰	۷	۱۳	-۰/۳۵	-۰/۲۰
پیش روخوانی	۴/۰۵۴	۰/۱۴۶	۱/۲۲۵	۱/۵۰۰	۲۸۳/۷۵۰	۲/۰۰۰	۳/۰۰۰	۴/۰۰۰	۵/۰۰۰	۶/۲۵۰	۴/۲۵۰	۳	۱۵	-۰/۰۸	-۰/۹۳
پیش آزمون	۱۲/۷۵۰	۰/۴۱۸	۳/۵۰۱	۱۲/۲۵۵	۸۹۲/۵۰۰	۵/۰۰۰	۱۰/۰۰۰	۱۲/۵۰۰	۱۵/۰۰۰	۱۸/۷۵۰	۱۳/۷۵۰	۱۲/۵ و ۱۵	۱۸	-۰/۲۶	-۰/۴۶

۰/۸۷	۰/۳۰	۲۷	۱۲ و ۱۳	۲/۰۰۰	۱۳/۰۰۰	۱۳/۰۰۰	۱۲/۵۰۰	۱۲/۰۰۰	۱۱/۰۰۰	۸۷۰/۵۰۰	۰/۲۶۸	۰/۵۱۷	۰/۰۶۱۸	۱۲/۴۳۶	پس ترجمه
۰/۳۱	۰/۲۶	۱۹	۶/۵	۲/۰۰۰	۷/۵۰۰	۶/۷۵۰	۶/۵۰۰	۶/۰۰۰	۵/۵۰۰	۴۴۸/۵۰۰	۰/۱۵۹۷	۰/۳۹۹۷	۰/۰۴۷۸	۶/۴۰۷۱	پس روخوانی
۰/۹۹	۰/۱۰	۱۱	۱۹/۵	۳/۰۰۰	۲۰/۰۰۰	۱۹/۵۰۰	۱۸/۷۵۰	۱۸/۲۵۰	۱۷/۰۰۰	۱۳۱۹/۰۰۰	۰/۶۰۷	۰/۷۷۹	۰/۰۹۳۱	۱۸/۸۴۳	پس آزمون

با توجه به میانگین به دست آمده از تحلیل داده‌های مندرج در جدول (۱) درمی‌یابیم که بین پیش‌آزمون کل و پس‌آزمون کل به طور تقریبی ۶ نمره اختلاف وجود دارد. این امر حاکی از آن است که آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت و دانش دانشجویان به عنوان نمونه‌های تحقیق اثربخش بوده است. بر اساس داده‌های جدول فوق مقدار انحراف استاندارد در پیش‌آزمون نشان می‌دهد که داده‌ها از پراکندگی زیادی برخوردارند. این امر حاکی از آن است که در آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم بایستی به تفاوت‌های فردی مخاطبان توجه ویژه‌ای مبذول گردد، به نحوی که دانشجویان ضعیف‌تر در فرایند آموزش با اجرای برنامه‌های اضافی به دانشجویان قوی‌تر نزدیک شوند. این در حالی است که در پس‌آزمون انحراف استاندارد به حداقل رسیده است. این امر نشان‌دهنده اثربخشی آموزش و ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان پس از گذراندن درس یاد شده می‌باشد. پایین‌ترین نمره در پیش‌آزمون کل ۵ و در پس‌آزمون کل ۱۷ است و بالاترین نمره در پیش‌آزمون کل ۱۸/۷۵ و در پس‌آزمون کل ۲۰ می‌باشد. چارک اول پیش‌آزمون کل در جدول (۱) عدد ۱۰ می‌باشد. چارک دوم پیش‌آزمون کل ۱۲/۵ است. چارک سوم پیش‌آزمون کل عدد ۱۵ است. چارک اول پس‌آزمون کل عدد ۱۸/۲۵ می‌باشد. چارک دوم پس‌آزمون کل ۱۸/۷۵ است. چارک سوم پس‌آزمون کل عدد ۱۹/۵ است. چولگی پیش‌آزمون و پس‌آزمون کل ۰/۲۶- است. این عدد تا حدی توزیع متقارن و چولگی کم را نشان می‌دهد. با عنایت به اینکه کشیدگی پیش‌آزمون و پس‌آزمون کل

از صفر کوچک‌تر است، شکل منحنی کوتاه‌تر از منحنی نرمال و دارای کشیدگی منفی می‌باشد. در ادامه نمودار منحنی نرمال نمره کل پیش آزمون و پس آزمون ارائه شده است (نمودار ۲ و ۳).

نمودار ۳- منحنی نرمال نمره کل پس آزمون

نمودار ۲- منحنی نرمال نمره کل پیش آزمون

در نمودار پیش آزمون و پس آزمون عددهای افقی نمودار بیانگر نمرات کسب شده است. عددهای عمودی نمودار هم نشانگر میزان تراکم دانشجویان در هر بازه نمره‌ای می‌باشد. در نمودار بیشترین بسامد در نمره‌های پیش آزمون در ۱۲/۵ و ۱۵ متمرکز شده است. بیشترین بسامد پس آزمون روی عدد ۱۹/۵ قرار دارد. اگر فاصله بین میانگین در پیش آزمون نسبت به پس آزمون را محاسبه کنیم، عدد ۵/۷۵ به دست می‌آید که پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را در اثر آموزش ارائه شده نشان می‌دهد.

ب: یافته‌های استنباطی

در این تحلیل علی‌رغم درج جدول (۲) موضوع برآورد فاصله اطمینان و بخش مربوط به مقدار احتمال (P-value) در جدول (۳) به منظور افزایش دقت تحلیل بر اساس آماره آزمون (T-Value) داده‌ها را تحلیل کردیم. مزیت تحلیل با آماره آزمون (T-Value)

آن است که محقق جزییات بیشتری را مدنظر قرار می‌دهد و محل دقیق ناحیه بحرانی را مشخص می‌کند.

جدول ۲- برآورد فاصله اطمینان (پیش‌آزمون - پس‌آزمون)

میانگین	انحراف استاندارد	ضریب خطای میانگین	برآورد فاصله‌ای اطمینان با مقدار ۹۵ درصد (95% CI for μ difference)
-۶/۰۹۳	۳/۲۷۸	۰/۳۹۲	(-۶/۸۷۴ و -۵/۳۱۱)

جدول ۳- آماره آزمون

عدم تأثیر در جامعه دو مرتبه آزمایش شده با استفاده از میانگین	
تأثیر در جامعه دو مرتبه آزمایش شده با استفاده از میانگین	
P-Value	T-Value
۰/۰۰۰	-۱۵/۵۵

جدول ۴- مقدار ناحیه بحرانی با استفاده از توزیع نرمال و آزمون تی استیودنت

$P(X \leq x)$	x
۰/۹۷۵	۱/۹۹۴۹۵

فرضیه اصلی: «درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان اثرگذار است». بر اساس جدول (۴) مقدار بحرانی تقریباً برابر ۱/۹۹ می‌باشد و با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون برابر ۱۵/۵۵- است، فرض صفر رد می‌شود. چرا که مقدار آماره در ناحیه رد قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه میانگین نمرات پیش‌آزمون کل ۱۲/۷۵۰ و پس‌آزمون کل ۱۸/۸۴۳ و تفاوت بین این دو عدد ۶/۰۹۳ است، درمی‌یابیم که آموزش‌های روخوانی و ترجمه قرآن کریم به میزان حدود ۳۰/۴۷ درصد اثربخش بوده است. همچنین میانگین نمرات دانشجویان از

دامنه ۱۲ تا ۱۳ به ۱۸ تا ۱۹ ارتقا یافته است که اثربخشی مطلوبی در آموزش به حساب می آید.

فرضیه فرعی اول: «آموزش روخوانی قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین اثرگذار است». در تحلیل پیش آزمون و پس آزمون روخوانی قرآن همانند جدول‌های (۲) و (۳) عمل نمودیم و با استفاده از آماره آزمون (T-Value) در جدول (۶) که ناحیه بحرانی را مشخص می کند، به تحلیل داده‌ها پرداختیم.

جدول ۵- برآورد فاصله اطمینان (پیش آزمون - پس آزمون)

میانگین	انحراف استاندارد	ضریب خطای میانگین	برآورد فاصله‌ای اطمینان با مقدار ۹۵ درصد
-۲/۳۵۴	۱/۱۹۱	۰/۱۴۲	(-۲/۶۳۷ و -۲/۰۷۰)

جدول ۶- آماره آزمون

عدم تأثیر در جامعه دو مرتبه آزمایش شده با استفاده از میانگین	
تأثیر در جامعه دو مرتبه آزمایش شده با استفاده از میانگین	
P-Value	T-Value
۰/۰۰۰	-۱۶/۵۴

جدول ۷- مقدار ناحیه بحرانی با استفاده از توزیع نرمال و آزمون تی استیودنت

$P(X \leq x)$	x
۰/۹۷۵	۱/۹۹۴۹۵

طبق جدول (۷) مقدار بحرانی تقریباً برابر ۱/۹۹ می باشد و با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون برابر ۱۶/۵۴- است، فرض صفر رد می شود، چراکه مقدار آماره در ناحیه رد قرار می گیرد. با توجه به میانگین نمرات پیش آزمون روخوانی که ۴/۰۵۴ و پس آزمون

روخوانی که ۶/۴۰۷۱ و تفاوت بین این دو عدد که ۲/۳۵۳۱ است، درمی‌یابیم که آموزش‌های ارائه شده به دانشجویان در خصوص روخوانی قرآن کریم به میزان حدود ۳۴ درصد اثربخش بوده است و میانگین نمرات دانشجویان از دامنه ۳ تا ۴ به ۵ تا ۶ ارتقا یافته است که اثربخشی مطلوبی در آموزش به حساب می‌آید.

فرضیه فرعی دوم: آموزش ترجمه قرآن کریم در ارتقای دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین اثرگذار است. در تحلیل پیش‌آزمون و پس‌آزمون ترجمه قرآن همانند جدول‌های (۲)، (۳)، (۴) و (۵) و (۶) عمل نمودیم و با استفاده از بخش مربوط به آماره آزمون (T-Value) در جدول (۹) که ناحیه بحرانی را نشان می‌دهد، به تحلیل داده‌ها پرداختیم.

جدول ۸- برآورد فاصله اطمینان (پیش‌آزمون - پس‌آزمون) $\mu_{\text{difference}}$

میانگین	انحراف استاندارد	ضریب خطای میانگین	برآورد فاصله‌ای اطمینان با مقدار ۹۵ درصد (95% CI for $\mu_{\text{difference}}$)
-۳/۷۳۹	۲/۱۹۰	۰/۲۶۲	(-۳/۲۱۷ و -۴/۲۶۲)

جدول ۹- آماره آزمون

عدم تأثیر در جامعه دو مرتبه آزمایش شده با استفاده از میانگین	
تأثیر در جامعه دو مرتبه آزمایش شده با استفاده از میانگین	
P-Value	T-Value
۰/۰۰۰	-۱۴/۲۸

جدول ۱۰- مقدار ناحیه بحرانی با استفاده از توزیع نرمال و آزمون تی استیودنت

$P(X \leq x)$	x
۰/۹۷۵	۱/۹۹۴۹۵

طبق جدول (۱۰) مقدار بحرانی تقریباً برابر $1/99$ می‌باشد و با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون برابر $14/28$ - است، فرض صفر رد می‌شود. چراکه مقدار آماره در ناحیه رد قرار می‌گیرد. با توجه به میانگین نمرات پیش‌آزمون ترجمه ($8/696$) و پس‌آزمون ترجمه ($12/436$) و تفاوت آن‌ها ($3/74$) درمی‌یابیم که آموزش‌های ترجمه قرآن کریم به میزان حدود ۲۹ درصد اثربخش بوده است و میانگین نمرات دانشجویان از دامنه ۸ تا ۹ به ۱۱ تا ۱۲ ارتقا یافته است که اثربخشی مطلوبی در آموزش به حساب می‌آید.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر نشان می‌دهد که فرایند آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم در مجموع به میزان $30/47$ درصد منجر به ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین شده است.

اگر بخواهیم دو بخش اصلی این برنامه آموزشی را به تفکیک مورد بررسی قرار دهیم، باید خاطر نشان کنیم که: نتایج به دست آمده از بررسی بخش ترجمه و درک مفاهیم حاکی از آن است که میانگین نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون ترجمه از حدود $66/89$ درصد در پیش‌آزمون، به حدود $95/66$ درصد در پس‌آزمون ارتقا یافته است. با تفاضل دو عدد فوق نتیجه می‌گیریم که در بخش ترجمه و درک مفاهیم قرآن کریم حدود $28/77$ درصد پیشرفت حاصل شده است که با تحقیق کریم زادگان مقدم و همکاران (1396) هم‌خوانی دارد.

در موضوع روخوانی قرآن کریم نتایج به دست آمده از میانگین نمرات دو بخش پیش‌آزمون و پس‌آزمون روخوانی نشان می‌دهد که دانشجویان در بخش روخوانی از حدود $57/91$ درصد در پیش‌آزمون، به حدود $91/53$ درصد در پس‌آزمون پیشرفت کرده‌اند. با تفاضل دو عدد فوق درمی‌یابیم که در بخش روخوانی قرآن کریم $33/62$

درصد پیشرفت محقق گردیده است که با تحقیق کریم زادگان مقدم و همکاران (۱۳۹۶) هم‌خوانی دارد.

اگر بخواهیم پیشرفت برنامه آموزشی قرآن کریم را به طور کلی تحلیل نماییم، باید ذکر کنیم که با تلفیق دو موضوع روخوانی و ترجمه در پیش‌آزمون کل از ۶۳/۷۵ درصد به حدود ۹۴/۲۲ درصد در پس‌آزمون کل ارتقا حاصل شده است که با تفاضل این دو عدد از یکدیگر درمی‌یابیم که مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین پس از گذراندن درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم در کل به میزان ۳۰/۴۷ درصد پیشرفت کرده است.

اگر داده‌های آماری پیش‌آزمون را در دو بخش ترجمه و روخوانی به تفکیک از نظر بگذرانیم درمی‌یابیم که دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی امین قبل از آغاز برنامه آموزشی در ترجمه و درک مفاهیم قرآنی با کسب ۶۷ درصد از نمره آزمون این بخش نسبت به روخوانی با کسب ۵۸ درصد از نمره آزمون این بخش با اختلاف ۹ درصد، وضعیت مطلوب‌تری داشته‌اند.

بررسی نمره‌های کسب شده در پس‌آزمون نشان می‌دهد که پس از اجرای برنامه آموزشی در یک ترم تحصیلی فاصله موجود بین توانایی دانشجویان در ترجمه قرآن نسبت به روخوانی کاهش یافته است که شاخصی مطلوب در برنامه آموزشی به حساب می‌آید. لکن در پایان‌ترم با توجه به کسب ۹۶ درصد در ترجمه و ۹۲ درصد در روخوانی، دانشجویان، همانند گذشته، با اختلاف ۴ درصد در دانش ترجمه نسبت به مهارت روخوانی از توانایی بیشتری برخوردارند.

شایان ذکر است که سرفصل تعریف شده برای درس روخوانی و ترجمه قرآن کریم با فرض اینکه دانشجویان قبل از پذیرش در دانشگاه از مهارت کافی در روخوانی برخوردارند، بر موضوع ترجمه و درک مفاهیم تمرکز بیشتری دارد. درحالی‌که

یافته‌های این تحقیق نشان داد که این فرض از پشتوانه علمی لازم برخوردار نیست و سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران بایستی در برنامه‌ریزی‌های آتی به روخوانی قرآن کریم به اندازه ترجمه و درک مفاهیم توجه نمایند.

انحراف استاندارد یا پراکنش محاسبه شده در این تحقیق برای پیش‌آزمون ترجمه ۲/۳۶۳ می‌باشد که با توجه به فاصله زیاد این مقدار از عدد صفر، به ما نشان می‌دهد که در آغاز برنامه آموزشی تعدادی از دانشجویان در موضوع ترجمه از متوسط کلاس پایین‌تر و تعدادی از دانشجویان از متوسط کلاس بالاتر بوده‌اند. همچنین پراکنش محاسبه شده برای پیش‌آزمون کل ۳/۵۰۱ می‌باشد که با توجه به فاصله زیاد این مقدار از عدد صفر، به ما نشان می‌دهد که در آغاز برنامه آموزشی تعدادی از دانشجویان در درس قرآن کریم از متوسط کلاس پایین‌تر و تعدادی از دانشجویان از متوسط کلاس بالاتر بوده‌اند. این مقادیر عددی محاسبه شده در قالب انحراف استاندارد این پیام را برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان دانشگاه در بردارد که در تصمیم‌گیری‌های خود برای ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان دانشگاه، تفاوت‌های زمینه‌ای افراد را مورد توجه قرار دهند.

پیشنهادها

با توجه به اثرگذار بودن برنامه آموزشی روخوانی و ترجمه قرآن کریم در ارتقای مهارت روخوانی و دانش ترجمه دانشجویان، پیشنهادهای زیر ارائه گردید:

۱. آموزش روخوانی و ترجمه قرآن کریم در قالب یک دوره آموزشی ضمن خدمت برای پرسنل نیروی انتظامی کشور اجرا گردد.
۲. برای دانشجویانی که در روخوانی قرآن کریم از مهارت کافی برخوردار نیستند، یک برنامه آموزشی ویژه طراحی و با استفاده از محتوای کمک‌درسی چندرسانه‌ای نسبت به تقویت مهارت روخوانی ایشان اقدام گردد.

۳. برای دانشجویانی که در ترجمه قرآن کریم از دانش کافی برخوردار نیستند، یک برنامه آموزشی ویژه طراحی و با استفاده از محتوای آموزشی خاص از قبیل کتاب نسبت به تقویت دانش ترجمه ایشان اقدام گردد.

سپاسگزاری

از مساعدت‌های فنی و تخصصی جناب آقای دکتر مقیمی و سرکار خانم دکتر رجبی فرجاد در معاونت پژوهش دانشگاه علوم انتظامی امین که در فرایند اجرای تحقیق ما را یاری کردند، سپاسگزاری می‌نماییم.

منابع

۱. ابطحی، سید حسین؛ جعفری نیا، شمس اله. (۱۳۸۸). طراحی الگوی سنجش اثربخشی سیستم آموزش. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه امام حسین (ع)، ۳، (۴): ۲۵-۴۶. قابل بازیابی از https://hrmj.ihu.ac.ir/article_4891.html
۲. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبه الله. (۱۴۰۴ ق). شرح نهج البلاغه. قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.
۳. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر. (۱۴۱۹ ق). تفسیر القرآن العظیم (ابن کثیر). بیروت: دار الکتب العلمیه.
۴. استافل‌بیم، دانیل ال. (۱۳۸۹). درآمدی بر الگوهای ارزشیابی، ترجمه غلامرضا یادگار زاده. تهران: یادواره کتاب.
۵. انصاریان، حسین. (۱۳۸۳). ترجمه قرآن (انصاریان). قم: اسوه.
۶. بازرگان، عباس. (۱۳۹۷). ارزشیابی آموزشی: مفاهیم الگوها و فرایند عملیاتی. تهران: سمت.
۷. بولا، اچ اس. (۱۳۶۲). ارزشیابی آموزشی و کاربرد آن در سوادآموزی تابعی، ترجمه عباس بازرگان. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

۸. پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). نهج الفصاحة (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله). تهران: دنیای دانش.
۹. حکیمی، محمدرضا. (۱۳۹۵). الحیاء. قم: دلیل ما.
۱۰. خراسانی، اباصلت؛ رشتیانی، برزو. (۱۳۹۱). رویکردی جامع به اثربخشی آموزش، راهنمای گام به گام اجرای مدل بازگشت سرمایه. تهران: مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران.
۱۱. ذوالفقار نسب، سلیمان. (۱۳۹۶). راهنمای کاربردی سنجش استاندارد پیشرفت تحصیلی. تهران: ناشر مؤلف.
۱۲. زنگنه، حسین؛ نیلی احمدآبادی، محمدرضا؛ فردانش، هاشم؛ دلاور، علی. (۱۳۹۳). اعتبار یابی مدل یادگیری زایشی برای بهبود یادگیری تحلیلی دانش آموزان در درس زیست شناسی. فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی تربیتی، ۳ (۳۳): ۸۷-۱۱۱. قابل بازیابی از <http://ensani.ir/fa/article/337779/>
۱۳. سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه. (۱۳۹۴). روش های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: آگه.
۱۴. طبری، محمد بن جریر. (۱۴۱۲ ق). جامع البیان فی تفسیر القرآن (تفسیر الطبری). بیروت: دار المعرفة.
۱۵. فولادوند، محمدمهدی. (۱۳۸۸). ترجمه قرآن (فولادوند). مشهد: هاتف.
۱۶. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۷). گردآوری و تدوین مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه. تهران: قوه قضاییه.
۱۷. قرائتی، محسن. (۱۳۸۸). تفسیر نور. تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن.
۱۸. قرآن کریم
۱۹. قرطبی، محمد بن احمد. (۱۳۶۴ ش). الجامع لأحكام القرآن. تهران: ناصر خسرو.
۲۰. قهرمانی، محمد. (۱۳۸۸). مدیریت آموزش سازمانی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

۲۱. کاشانی، مجید. (۱۳۹۶). سنجش میزان اثربخشی ایستگاه‌های سیار آموزش شهروندی. تهران: تپسا.
۲۲. کریم زادگان مقدم، داوود؛ طالبان، فاطمه؛ وحدت، داوود. (۱۳۹۶). ارزیابی اثربخشی آموزش الکترونیکی حفظ و روخوانی قرآن بر دانش‌آموزان با استفاده از نرم‌افزار محقق ساخته. فصلنامه فناوری آموزش، ۳ (۴۵): ۷۵-۸۶. قابل بازیابی از http://jte.sru.ac.ir/article_734.html
۲۳. کیامنش، علیرضا. (۱۳۸۷). روش‌های ارزشیابی آموزشی. تهران: دانشگاه پیام نور.
۲۴. معین، محمد. (۱۳۹۰). فرهنگ فارسی. تهران: ناس.
۲۵. نیکوکار، غلامحسین؛ سجادی پناه، علی؛ رایج، حمزه؛ سجادی پناه، مجید. (۱۳۸۸). طراحی الگوی سنجش کارایی و اثربخشی مراکز آموزش عالی نظامی. نشریه مدیریت دولتی، ۳ (۳): ۱۵۵-۱۷۴. قابل بازیابی از https://jipa.ut.ac.ir/article_20319.html
۲۶. همه مرادی، مجید؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه، کوروش. (۱۳۹۳). ارزشیابی اثربخشی دوره‌های آموزش ضمن خدمت شرکت ملی گاز ایران بر اساس سه الگوی پاتریک، فیلیپس و سیپ. فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت منابع انسانی در صنعت نفت، ۱ (۱۹): ۱۰۳-۱۳۰. قابل بازیابی از http://iieshrm.ir/browse.php?a_id=368&sid=1&slc_lang=fa
27. Kirkpatrick, Donald L; Kirkpatrick, James D. (2007). Implementing the Four Levels: A Practical Guide for Effective Evaluation of Training Programs. an Francisco: Berrett-Koehler Publishers
28. Kridel, C. (2000). Rice, Joseph Mayer. In American National Biography Online. Oxford University Press. "At Retrieved: <http://www.anb.org/articles/09/09-01039.html>"